

prethodnim nalazima. Uzevši u obzir činjenice slabog poznavanja poslovnih koncepcija, nesistematski pristup funkciji upravljanja okolišem i prevlast pasivnog principa, zanimljivi su rezultati pitanja o utrošku energije i materijala po jedinici proizvoda. Utrošak se povećavao u 9 slučajeva, smanjivao u 45, a ostao isti u 42 slučaja. 75% ispitanika smatra da se utrošak može smanjiti uvođenjem novih koncepcija, dok 24% smatra da ne može. Pri ispitivanju spremnosti na promjene, ispitanici su se u najvećem postotku izjasnili za »sustav praćenja« utroška energenata (56%) i mjera štednje (51%). 22% izjasnilo se za uvođenje ISO 14000.

U poglavlju *Zaključci i preporuke* autor nabraja slabosti i snage koje utječu na konkurentnost hrvatske industrije i upozorava na važnost njihovog ozbiljnijeg promišljanja i hitnog reagiranja na izazove globalnog okruženja (pristupanje Hrvatske WTO-u), gdje će konkurentske, ali i konkurentne metode biti eko-efikasnost i obvezan certifikat ISO 14000. S druge strane, prednosti za naša poduzeća na svjetskom tržištu autor vidi u nišama za ekološki prijateljske proizvode, proizvodnji zdrave hrane, ekološkom turizmu... Institucionalne preporuke odnose se na fiskalnu i carinsku politiku s težištem na ekološkim porezima, povećanje energetske efikasnosti industrije, nacionalni program recikliranja, te obrazovanje za održivi razvoj na svim razinama obrazovnog sustava.

Melanija Strika

JAHRBUCH ÖKOLOGIE 2001

Verlag C. H. Beck, München, 2000, 302 str.

Ovaj svezak Godišnjaka ekologije kao deseti svezak obilježava jubilarnu godišnjicu, što je obilježeno u Berlinu na svečan način u studenome 2000. godine. Uredništvo časopisa Socijalna ekologija čestita im na ovom projektu, upornosti, raznolikosti i kvaliteti priloga. 1992. godi-

ne pokrenula ga je skupina uglednih znanstvenika: Günter Altner, Barbara Mettler-von Meibom, Udo E. Simonis (inače član savjeta časopisa Socijalna ekologija) i Ernst U. von Weizsäcker koji su do danas veoma uspješno koncipirali po svezak godišnje s brojnim autorima.

Godišnjak se tiska nekoliko mjeseci prije početka kalendarske godine za koju nosi naslov (kao što je to i ovaj svezak) i time naznačava uredničku orijentaciju prema aktualnim temama sljedeće godine. Na taj način se sustavno definira perspektiva mišljenja. Časopis je uspio održati nepromijenjenu strukturu u kojoj se preko priloga prepoznaje teoretska dimenzija općih perspektiva, naglasci na pojedine teme, disput, primjeri i iskustva, tragovi događanja i predstavljanje institucija koje se bave ovom tematikom.

*

Godišnjak ekologije 2001 zadržava spomenutu strukturu a u njemu su prilozi više od trideset autora. U prvom dijelu pod nazivom *Perspektive*, Werner Schenkel piše o desetogodišnjici Godišnjaka ukazujući na to da su prilozi zanimljivi i znanstveno utemeljeni ali su i poticajni za ekološku svakodnevicu. Schenkel ukazuje na značajan prinos Godišnjaka u isticanju etičkih pitanja i pitanja »cjelovitosti«. Postoji sumnja da znanstvene spoznaje znače istodobno napredak u etičkom djelovanju. Čovjeku je potrebna »etika za prirodu koja u polazište stavlja očuvanje a ne korištenje«, što znači da »trebamo više osjetljivosti (feeling) za suštinsko, ekološki ireverzibilno«. Zanimljiva je njegova opservacija na pitanje zašto pisati o ekološkim problemima? Jednostavno da bi se živjelo, jer pisanjem se istodobno dobiva i gubi, ulazi u nepoznato, podnosi neprekidno razaranje svijeta u ništa.

Tu su prilozi još trojice autora: Klaus Petzold: *Dugo nisam znao da rode još postoje – priroda i prijete prirodi kod Güntera Grassa*; Dieter Beisel: *Kako protest govori*

ili: povrede Eko-Barda; Nick Begich: *Elektromagnetska manipulacija – kontrola čovjeka i okoliša*. Zanimljiv je Beiselov prilog koji iz generacijskog kuta pokazuje kako se mijenjao jezik u ekološkom diskursu njemačke svakodnevice. Šezdesetih godina postalo je prepoznatljivo za gađivanje rijeka (prije svega Rajne), razaranja poljoprivrednih površina, zgusnuto stanovanje... općenito nastupio je »napredak« a s njim i posljedice. Krajem 60-ih je nastaja i riječ »zaštita okoliša« (*Umweltschutz*). Uobičajeno je bilo nastupiti s riječi »zaustaviti« (*stoppt Wyhl*), koju kasnije zamjenjuje riječ »spasiti« (»Spasite ptice«), da bi se zahtjevi oblikovali s apodiktičnim »mora« i »ne smije«. Nakon toga često slijede »upozorenja« da se o svemu može govoriti ali ne s emocijama. Tako se, autor nas ironično podsjeća, od emotivnog protesta dolazi do čisto racionalnog pristupa ekološkim problemima.

U poglavlju Naglasci 2001 četiri su teme: O temi **Crveno–zelena politika prema okolišu: međubilanca**, pišu: Martin Jünicke: *Politika prema okolišu pod pritiskom visokih očekivanja – prvo vrednovanje crveno–zelene vlade*; Stephan Kohler: *Energetska politika: O ulazu i izlazu*; Carsten Krebs/Danyel T. Reiche: *Ekoporez: preispitivanje*.

Veoma je zanimljiva i za Hrvatsku aktualna tema pod naslovom: **Proširenje EU na istok i okoliš**. Osnovna teza ovih radova jeste da je jedan od kriterija pristupa Europskoj uniji odnos srednje– i istočnoeuropskih država prema okolišu. To znači da je okoliš relevantna tema europskih integracija. O tome pišu: Günter Verheugen: *Širenje Europske unije i sektor okoliš*; Adriana Gheorghe: *Okolišni standard za Srednju i Istočnu Europu*; Carsten Bepler: *Približavanje Poljske Europskoj uniji*; Ingmar von Homeyer/Alexander Carius: *Širenje na Istok i fleksibiliziranje politike prema okolišu*.

Europsko vijeće je (Helsinki, prosinac 1999.) otvorilo proces proširenja Europ-

ske unije (pored Češke, Madžarske, Poljske, Estonije, Slovenije i Cipra) od veljače 2000. i sa Rumunjskom, Slovačkom, Litvom, Letonijom, Bugarskom i Maltom. Temeljni kriteriji (tzv. kopenhaski kriteriji Europskog vijeća – lipanj 1993.) obuhvaćaju tri skupine zahtjeva kojima srednje– i istočnoeuropske zemlje, potencijalne članice EU moraju udovoljiti. To su (a) politički kriteriji (institucije koje jamče demokratski poredak – pravnu državu, obranu ljudskih prava i zaštitu manjina), (b) gospodarski kriteriji (funkcioniranje tržišta i sposobnost tržišne kompeticije unutar EU) i (c) sposobnost države da preuzme obveze i ciljeve EU kao političke, gospodarske i monetarne unije, tj. prilagodi oko 80.000 stranica pravnih propisa EU i ugradi ih u nacionalno pravo (71). Naravno da su pritom važna pitanja brzine i kvalitete dvostrukog procesa – širenja Europske unije i integracije spomenutih država u EU.

Zakonodavstvo EU nastalo u posljednjih 30–ak godina prilično je složeno i obuhvaća: zakonske akte a među njima direktive, regule, odluke i preporuke kojima se nove članice moraju prilagoditi. Dio toga korpusa predstavlja tzv. **Environmental Acquis** – oko 70 direktiva i 20–ak regula (82). Od potencijalnih članica se očekuje njihovo »prenošenje« odnosno preuzimanje i usklađivanje vlastitog zakonodavstva s njima, »implementiranje« (stvaranje institucionalnog okvira i spremnosti za korištenje financija u konkretnim slučajevima), i »provođenje« (stvaranje nužnog instrumentarija kontrole i korekcije uspješnosti primjene zakona); (83).

O temi **Emisija ništica (Null–Emision)**. Rüdiger Kühr: *Koncept nulte emisije: o stanju stvari* i Motoyuki Suzuki: *Nulta emisija: koncept 21. stoljeća*, polaze od dosadašnjih iskustava u tehnološkim mogućnostima i naznačuju »nultu emisiju« kao krajnji cilj. Kühr polazi od strategije stanja čišće proizvodnje prema nultoj emisiji (126), a Suzuki od strategije nazvane *end-of-pipe*, preko »čišće« do »nulte

emisije« (133). To znači da se radi o tezi da u industrijskom metabolizmu u dogledno vrijeme (21. stoljeće) u konačnosti nestane otpada. U Japanu (na United Nations University u Tokyiu) od 1994. godine radi tim (kojega vodi Gunter Pauli) koji se bavi pitanjem nulte emisije (ZERI). O tim pitanjima organizirano je već pet svjetskih kongresa (dva u zemljama u razvoju – 1998. u Namibiji i 1999. u Kolumbiji).

Peter Eyerer/Marc-Andree Wolf: *Nulta emisija: što ide a što ne ide*, metodički polaze od teze o integraciji »ekološkog«, »socijalnog« i »ekonomskog« aspekta u smjeru održive bilance (138). Njihova teza je da »nulta emisija« iz terminamičnih osnova nije praktično moguća, a osim toga to bi zahtijevalo veliko povećanje energije. Zato »nulta emisija« ostaje cilj smanjivanja efekta staklenika, a za »održivi razvoj« i »održivo društvo« potreban je društveni konsenzus.

O temi *Obrazovanje za okoliš* pišu: Wolf-Dieter Hasenclever: *Ekološki humanizam – o nastavku rasprave iz pedagoške vizure*; Gerd Michelsen: *Procesi Agenda 21 na fakultetima – primjer Lüneburg*; Axel Beyer: *Štednja energije u školama*; György Széll: *Rad, obrazovanje i okoliš – primjer, poticaj?* Ovdje bismo istakli Hasencleverov prilog u kojemu postavlja neka načelna društvena pitanja: Da li je budućnost djece i Zemlje kao životnog prostora sigurna s obzirom na stalna ekološka pogoršanja; Ako u našem društvu nisu savladive nejednakosti kako ih je moguće prevladati u svijetu; Je li moguća ravnoteža između opasnosti i šansi novih tehnologija; Kako treba promijeniti društvene institucije da bi učinkovito i ciljano djelovale na postizanje sigurnosti društva? (150). Ta su pitanja relevantna za pedagošku diskusiju o obrazovanju i odgoju. »Ako ne znam što trebam napraviti od mladih ljudi, onda je naravno besmisleno pitati kako to trebam napraviti« (152).

Dosada su pozanta neka načelna rješenja – od projekta svjetskog etosa (Hans Küng) do različitih agenda projekata na lokalnoj razini. Hasenclever ističe da im je zajednička kršćansko-humanistička tradicija odgoja koja treba biti povezana s »etikom ekološkog humanizma« i kao primjere navodi Alberta Schweitzera (*Ehrfurcht vor dem Leben*) i Klaus Meyer-Abicha (»Ne čini ono što ne želiš da tebi čine«). Temelj ekološkog humanizma je težnja za harmonijom čovjeka i prirode, što ima globalno važenje, pa ekološka etika zahtijeva globalno mišljenje (153).

Treći dio Godišnjaka – *Disput pod naslovom Kraj atomskog doba – ulazak u solarno doba* sadrži dva priloga. Peter Hennicke: *Opće napuštanje atoma i globalna zaštita klime – ostvarljiva vizija* i Hermann Scheer: *Solarno doba – nova energija-ekonomija*.

U četvrtom dijelu *Povijest politike prema okolišu* također su dva priloga. Hans-Joachim Luhmann: *Dominacija SAD u Kyoto protokolu – približavanje zagonetki* i Benno Pilardeaux: *Međunarodna zaštita tla – međubilanca na temelju tri pregovaračke osnove*.

Peti dio *Primjeri, iskustva ohrabrenja* sadrži osam priloga aljedećih autora: Johanna Lietz, Bernhard Andelfinger, Götz Meister, Bernd Hofmann, Klaus Wagner, Martin Held i Reto D. Jenny, Thomas Wardenbach, te Walter Kahlenborn i Jan Klumb.

U *Dodatku* su prilozi tri samopredstavljanja »Instituta za socijalno-ekološko istraživanje« (ISOE), »Saveza za ekološko gospodarsko istraživanje« (VW) i »Znanstvenog savjeta njemačke vlade Globalne promjene okoliša« (WBGU).

Godišnjak ekologije 2001 donosi sve dosadašnje naslove objavljenih priloga od 1992. godine uključujući i priloge ovoga sveska.

Ivan Cifrić